

LỊCH SỬ CHÂU Á

(Giản yếu)

DX.030077

THE GIOI

ĐỖ ĐỨC THỊNH
(Biên soạn)

LỊCH SỬ CHÂU Á
(Giản yếu)

NHÀ XUẤT BẢN THẾ GIỚI
HÀ NỘI - 2007

© Nhà xuất bản Thế Giới
Xuất bản lần thứ nhất
VN -TG - 5136 - 0

LỜI NÓI ĐẦU

Nếu như châu Phi là cái nôi của loài người thì châu Á là quê hương của những nền văn minh sớm nhất của nhân loại như văn minh Lưỡng Hà, văn minh sông Indus, Bắc Stry, Nam Trung Quốc và Đông Nam Á. Châu Á là nơi sản sinh các đế quốc lớn như Babylonia, Trung Quốc, Ấn Độ, Ả-rập, Đế quốc Ba Tư, Mông Cổ, Đế quốc của Timur và Đế quốc Ottoman... Châu Á cũng là quê hương của các tôn giáo lớn: Phật giáo xuất hiện ở Ấn Độ vào thế kỷ VI trước Công nguyên; Thiên Chúa Giáo xuất hiện tại Palestin vào thế kỷ I sau Công nguyên; còn Hồi Giáo xuất hiện vào thế kỷ VII.

Đầu thế kỷ XIX, thực dân châu Âu bắt đầu xâm lược nhiều vùng châu Á. Đế quốc Nga tiến về Thái bình dương và chinh phục các tiểu quốc Hồi Giáo ở Trung Á. Anh chiếm vùng Tiểu lục địa Ấn Độ, Pháp chiếm Đông Dương, Hà Lan chiếm Indonesia, Tây Ban Nha cai trị Philippin và sau cuộc chiến tranh Tây Ban Nha - Mỹ vùng này rơi vào tay Mỹ.

Sau thời kỳ thực dân, từ sau Đại chiến Thế giới II, các thuộc địa thực dân châu Âu tan rã ở châu Á, và Việt Nam là một trong những ngọn cờ đầu của phong trào giải phóng dân tộc. Châu Á chia thành các nhóm nước gồm nhóm chủ nghĩa xã hội và không liên kết và nhóm theo con đường phát triển kiểu phương Tây. Một số tổ chức khu vực quan trọng ở châu Á là Liên Minh các nước Ả-rập, Hiệp hội vùng Vịnh (Ba Tư) và Hiệp hội các nước Đông Nam Á (ASEAN).

Nói về lịch sử châu Á đã có rất nhiều sách tìm hiểu rất chi tiết. Với cuốn sách này, chúng tôi mong muốn đóng góp một phần rất nhỏ, mong muốn được làm rõ thêm, hay bổ sung thêm phần nào những điều mà độc giả đã biết. Cuốn sách gồm ba chương, chương thứ nhất là Tổng quan về địa - lịch sử, văn hóa, chính trị của châu Á; chương thứ hai là Khái yếu lịch sử các tiểu vùng châu Á, gồm các vùng Tây Nam Á, Đông Á, Nam Á, Đông Nam Á, Trung Á; chương thứ ba là Lịch sử các quốc gia châu Á. Trong chương cuối chúng tôi cũng sử dụng tư liệu của các tác giả Mai Ly Quảng, Nguyễn Chu Dương, những người đã cung cấp thông tin cập nhật về nhiều vấn đề, nhất là phần lịch sử Đông Nam Á.

Với bố cục như vậy, chúng tôi muốn đưa được nhiều hơn những thông tin cơ bản về lịch sử của châu Á. Tuy nhiên do lịch sử châu Á vô cùng phong phú và phức tạp, gồm rất nhiều sự kiện, trong khi công tác tư liệu có nhiều hạn chế nên cuốn sách chắc chắn còn có nhiều bất cập. Có thể còn nhiều yếu tố lịch sử chưa được nhắc tới, hoặc còn chưa được nói kỹ, vì thế chúng tôi mong được bạn đọc thông cảm. Chúng tôi cũng mong muốn nhận được các ý kiến đóng góp quý báu của bạn đọc để bổ sung, hoàn thiện trong lần tái bản sau.

Nhà xuất bản Thế Giới

CHƯƠNG I

TỔNG QUAN VỀ ĐỊA - LỊCH SỬ, VĂN HÓA, CHÍNH TRỊ CỦA CHÂU Á

1. CHU Á TRÊN BẢN ĐỒ THẾ GIỚI VÀ VÀI NÉT VỀ BA NỀN VĂN MINH CỔ Ở CHÂU Á

Trên bản đồ thế giới, châu Á chiếm phần lớn lục địa Á - Âu, mảng lục địa lớn nhất thế giới, trong đó châu Âu được coi là một bán đảo của châu Á được coi là một đại lục. Châu Á nằm ở vị trí trung tâm trái đất với hai châu Mỹ và Phi nằm ở hai bên và châu Âu nằm lệch ở phía bắc. Vị trí trung tâm này có ảnh hưởng nhiều đến lịch sử của châu Á.

Châu Á là châu lục có diện tích lớn nhất trong năm châu: 43,4 triệu km². Phía tây, châu Á giáp với châu Âu, với biên giới tự nhiên là dãy núi Ural ở phía tây Liên Xô cũ, chạy từ Bắc xuống Nam, từ Bắc Băng Dương cho đến biển Caspien. Ở phía tây, châu Á còn giáp với châu Phi qua kênh Suez. Phía đông, giáp châu Mỹ qua eo biển Bering.

Có ba đại dương bao quanh châu Á là Bắc Băng Dương ở phía Bắc, Thái Bình Dương ở phía Đông và Ấn Độ Dương ở phía nam. Các dãy núi lớn vào bậc nhất thế giới nằm ở châu Á là dãy Himalay, Karakorum, Pamir, Thiên Sơn, Côn Luân, Cápcadơ, Antai, Sana. Châu Á có các cao nguyên vĩ đại là cao nguyên Iran, Ácrêni, Tiểu Á, Tây Tạng, Stanovoe, Kopriakski, Các bình

nguyên lớn gồm: Trung Xibêri, bán đảo Arập, Decan. Các đồng bằng lớn gồm Tây Sibêri, đồng bằng Trung Quốc, đồng bằng Ấn Hằng, Lương Hà. Các sông lớn gồm sông Ôbi, Irtish, Êmhixây, Lêna, Amua, Hoàng Hà, Dương Tử, Tây Giang, Mekông, Ấn, Hằng, Brahamaputra, Iravadi¹...

So với địa hình châu Âu và châu Phi thì địa hình châu Á hiểm trở hơn, vì vậy châu Á vừa có những vùng biệt lập, như Tây Tạng, Ấn Độ, vừa có những vùng mở, là nơi hội tụ, của các dân tộc như vùng Mãn Châu, vùng Lương Hà, Đông Nam Á. Địa hình hiểm trở cũng khiến cho công cuộc chinh phục thiên nhiên diễn ra khó khăn hơn.

Châu Á cũng có dân cư đông nhất thế giới. Châu Á có nhiều đảo và quốc đảo nhất. Các đảo của châu Á là những điểm trung gian trên những tuyến đường biển giữa châu Á, châu Mỹ và châu Phi. Châu Á có nhiều sông lớn nên có nhiều nền văn minh thung lũng sông là những chiếc nôi của văn minh sơ khai. Địa lý châu Á với nhiều thung lũng sông là yếu tố quan trọng hình thành nên nền văn minh đặc sắc là văn minh nông nghiệp lúa nước.

*

Về địa lý có sự phân định rạch ròi giữa châu Á và châu Âu và châu Phi, tuy nhiên về mặt dân cư, chủng tộc thì không có sự rõ ràng như vậy do sự chung sống của các tộc người sống ở các vùng

1. Trước kia, châu Á được coi là nơi phát sinh của loài người, thế nhưng các chứng tích khảo cổ học tìm thấy từ giữa thế kỷ XX cho rằng, chiếc nôi của nhân loại là vùng châu Phi phía nam sa mạc Sahara. Cội nguồn, sự phát triển và phổ cập của sản xuất lương thực của châu Á cũng phức tạp. Các chứng tích tìm thấy trong thời hiện tại cũng đối lập với quan điểm cho rằng vùng Trung Cận Đông là đất tổ của văn minh. Ở Trung Cận Đông, từ khoảng năm 8.500 đến năm 700 trước Công nguyên, nghề săn bắn và hái lượm nhường chỗ cho nghề trồng trọt và chăn nuôi du mục. Tuy nhiên, ở Thái Lan, người ta tìm thấy chứng tích của nghề làm vườn từ năm 10.000 trước Công nguyên và ở Đài Loan từ năm 9.000 trước Công nguyên, dưới hình thức làm nương rẫy.

giáp ranh. Có những địa danh ở châu Âu là đất tổ của các dân tộc về sau sinh sống ở châu Á, hoặc có những dân tộc nguồn gốc châu Á nhưng về sau sang sống ở những vùng thuộc châu Âu. Trên thế giới có năm nền văn minh cổ đại lớn đó là Ai Cập, Hy Lạp - La Mã, Lưỡng Hà, Ấn Độ và Trung Quốc. Riêng châu Á đã có ba. Điều này chứng tỏ châu Á là một lục địa có văn minh phát triển rất sớm. Các nền văn minh này có ảnh hưởng lẫn nhau. Ba nền văn minh cổ đại của châu Á là ba đỉnh cao của sự phát triển về nhà nước, tôn giáo, văn hóa và có ảnh hưởng lớn đến các vùng khác của châu Á.

*Văn minh Lưỡng Hà*¹ là nền văn minh hỗn hợp của các bộ tộc thời kỳ bình minh của lịch sử nhân loại, là nơi bắt đầu đời sống tinh thần của loài người. Văn minh Lưỡng Hà kết tinh sự phát triển chính trị - văn hóa - xã hội của toàn bộ vùng Trung Đông. Văn hóa Lưỡng Hà bao hàm một số yếu tố văn hóa Ai Cập và Trung Á. Khác với văn minh Ai Cập và Ấn Độ, hầu như bị cô lập bởi núi, biển hoặc sa mạc, Lưỡng Hà nằm ở vùng ngã ba giữa châu Á, châu Âu và châu Phi. Lưỡng Hà thu hút đến định cư các bộ tộc trên đường di cư ở vùng Trung Đông.

Mỗi dân tộc đến vùng Lưỡng Hà đều đóng góp phần của mình vào văn hóa chung của cả khu vực, vì thế mà văn minh Lưỡng Hà là tổng hòa các nền văn hóa nhỏ bao gồm các yếu tố văn hóa du mục và nông nghiệp. Có tới trên mười bộ tộc lớn tồn tại ở Lưỡng Hà, trong đó một số là các bộ tộc bản địa, một số là các bộ tộc xâm lăng ngoại bang, đó là các bộ tộc như Sumer, Assyria, Akkad, Guti, Amori, Elamite, Hittite, Kasite, Ba Tư. Mỗi bộ tộc có lối sống khác nhau, tính cách, tâm lý dân tộc khác nhau và được chỉ huy bởi những thủ lĩnh khác nhau.

Tuy dựa trên nền tảng kinh tế trồng trọt và du mục, nhưng văn minh Lưỡng Hà là một nền văn minh đô thị sớm. Tại đây, các đô

1. Xem phần lịch sử vùng Tây Á

thị đầu tiên được xây dựng. Xã hội đã phân hóa thành các tầng lớp. Văn minh Lưỡng Hà đã bao hàm các yếu tố tôn giáo. Tôn giáo Lưỡng Hà đa dạng, trong đó có Do Thái giáo, tôn giáo mà về sau góp phần hình thành nên Thiên Chúa Giáo. Nghệ thuật quân sự vùng Lưỡng Hà cũng phát triển.

Văn minh Lưỡng Hà đóng góp cho nhân loại chữ viết đầu tiên, bánh xe, bộ luật, vườn treo đầu tiên trên thế giới, bộ môn thiên văn học, hệ thống pháp chế đầu tiên. Sau những thế kỷ dài tồn tại, văn minh Lưỡng Hà lụi tàn dần, nhưng nó đã có đóng góp không bao giờ mất trong văn minh nhân loại.

Văn minh Ấn Độ: có quan hệ mật thiết với văn minh Ba Tư. Ở Ấn Độ, có sự dịch chuyển của các trung tâm văn minh từ con sông này đến con sông khác khi có cuộc di cư của dân cư mới. Văn minh Ấn Độ đặc sắc một phần cũng do Ấn Độ là một vùng đặc biệt của châu Á. Nó cũng mang các yếu tố Trung Đông và có ảnh hưởng của Hy Lạp - La Mã. Văn minh Ấn Độ cũng có ảnh hưởng qua lại văn minh Trung Hoa.

Có hai tộc người chủ yếu xây đắp nên văn minh Ấn Độ là tộc người Arya và người Dravidia Ấn Độ bản địa. Văn minh Ấn Độ được vun đắp qua hai thời kỳ là trước Hồi giáo và sau Hồi giáo và có thể chia thành hai vùng Bắc và Nam. Một trong những yếu tố đặc sắc nhất của văn minh Ấn Độ là tôn giáo. Tại Ấn Độ có hai tôn giáo lớn ra đời là Hindu giáo và Phật giáo với những bộ kinh vĩ đại. Khi Hồi giáo vào Ấn Độ, các tôn giáo cùng tồn tại hòa bình. Cùng một lúc, văn hóa Ấn Độ độ dung hòa các yếu tố Hồi giáo, Phật giáo và Hindu giáo và nhiều tôn giáo khác như đạo Janai, đạo thờ lửa... Cùng với các tôn giáo này, tại Ấn Độ cũng ra đời một nền kiến trúc tôn giáo đặc sắc.

Hệ thống đẳng cấp của xã hội Ấn Độ cũng đặc biệt. Văn minh Ấn Độ phổ biến sang các nước khác đặc biệt là vùng Đông Nam Á chủ yếu thông qua buôn bán. Văn hóa Ấn Độ hấp thụ nhiều yếu tố của văn hóa Arập, Thổ Nhĩ Kỳ và bao gồm cả yếu